

1/ רמב"ם פרק ד הלכה ט"ו

ורוב החלאים שבאים על האדם אינם אלא או מפני מאכלים רעים. או מפני שהוא ממלא בטנו ואוכל אכילה גסה אפילו ממאכלים טובים. הוא ששלמה אמר בחכמתו "שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו" כלומר

"שומר פיו מלאכול מאכל רע או מלשבוע"

"ולשונו מדבר אלא בצרכיו"

2/ שבת קנ"ה:

אמר רב פפא : לית דעניא מכלבא ! ולית דעתיר מחזירא !

עם פירוש הגר"א

3/ ערכין ט"ו:

אמר ריש לקיש : מאי דכתיב זאת תהיה תורת המצורע זאת תהיה תורתו של מוציא שם רע

4/ לשונו הזהב של הרמב"ן

(ויקרא י"ג מ"ז)

"והבגד כי יהיה בו נגע צרעת זה איננו בטבע כלל ולא הווה בעולם,

וכן נגעי הבתים

אבל בהיות ישראל שלמים לה' יהיה רוח השם עליהם תמיד להעמיד גופם ובגדיהם ובתיהם במראה טוב

וכאשר יקרה באחד מהם חטא ועון יתהוה כיעור בבשרו או בבגדו או בביתו

להראות כי השם סר מעליו

ולכך אמר הכתוב (ויקרא י"ד:ל"ד) ונתתי נגע צרעת בבית ארץ אחוזתכם

כי היא מכת השם בבית ההוא

והנה איננו נוהג אלא בארץ שהיא נחלת ה' כמו שאמר (שם) כי תבאו אל ארץ כנען אשר אני נותן לכם לאחוזתה ואין הדבר מפני היותו חובת קרקע אבל מפני היותו חובת קרקע אבל מפני שלא יבא הענין ההוא אלא בארץ הנבחרת אשר השם הנכבד שוכן בתוכה ובתורת כהנים (מצורע פרשה ה ג) דרשו עוד שאין הבית מטמא אלא אחר כבוש וחלוק ושיהא כל אחד ואחד מכיר את שלו והטעם כי אז נתישבה דעתם עליהם לדעת את ה' ותשרה שכינה בתוכם וכן אני חושב בנגעי הבגדים שלא ינהגו אלא בארץ ולא הוצרך למעט מהן חוצה לארץ כי לא יארעו שם לעולם ומפני זה עוד אינם נוהגים אלא בבגדים לבנים לא בצבועים כי אולי הצבע הוציא הכיעור ההוא במקום ההוא כטבעו ולא אצבע אלהים היא ולפיכך הצבועים בידי שמים מטמאין כדברי רבי שמעון (נגעים פי"א מ"ג) ועל דרך הפשט מפני זה יחזירו הכתוב בכל פסוק ופסוק "הבגד או העור או השתי והערב" כי הדבר נס"

5/ לשונו הזהב של הרמב"ם

סוף הלכות טומאת צרעת

בהלכה "

"הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה. שהרי לובן עור האדם קרוי צרעת. ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת. ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת. וזה השינוי האמור בבגדים ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון הרע. שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו. אם חזר בו יטהר הבית. אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי העור שבביתו שהוא יושב ושוב עליהן. אם חזר בו יטהרו. ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים שעליו. אם חזר בו יטהרו ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהיה מובדל ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים שהוא הליצנות ולשון הרע.

ועל ענין זה מזהיר בתורה ואומר השמר בנגע הצרעת

זכור את אשר עשה י"י אלהיך למרים בדרך.

הרי הוא אומר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים וגידלתו על ברכיה וסכנה בעצמה להצילו מן הים והיא לא דברה בגנותו אלא טענה שהשונותו לשאר נביאים והוא לא הקפיד על כל הדברים האלו שנאמר והאיש משה ענו מאד ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת

קל וחומר לבני אדם הרשעים הטפשים שמרבים לדבר גדולות ונפלאות.

לפיכך ראוי למי שרוצה לכוין אורחותיו להתרחק משיבתן ומלדבר עמהן כדי שלא יתפס אדם ברשת רשעים וסכלותם.

וזה דרך ישיבת הלצים הרשעים בתחילה מרבין בדברי הבאי כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים. ומתוך כך באין לספר בגנות הצדיקים כענין שנאמר תאלמנה שפתי שקר הדוברות על צדיק עתק. ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר בנביאים ולתת דופי בדבריהם כענין שנאמר והיו מלעיבים במלאכי האלהים ובזוים דברים ומתעתעים בנביאיו. ומתוך כך באין לדבר באלהים וכופרין בעיקר כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על י"י אלהיהם. והרי הוא אומר שנו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ מי גרם להם לשית בשמים פיהם לשונם שהלכה תחילה בארץ. זו היא שיחת הרשעים שגורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר. אבל שיחת כשרי ישראל אינה אלא בדברי תורה וחכמה. לפיכך הקדוש ברוך הוא עוזר על ידן ומזכה אותן בה. שנאמר אז נדברו יראי י"י איש אל רעהו ויקשב י"י וישמע ויכתב ספר זכרון לפניו ליראי י"י ולחושבי שמו"

6/ החפץ חיים מונה 17 לאוין-14 עשין - 3 ארורים :

- לא תלך רכיל בעמך.
 - לא תשא שמע שוא.
 - השמר בנגע הצרעת לשמר מאד ולעשות.
 - לפני עור לא תתן מכשול.
 - השמר לך פן תשכח את ה' אלהיך.
 - לא תחללו את שם קדשי.
 - לא תשנא את אחיך בלבבך.
 - לא תיקום ולא תיטור.
 - לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת.
 - לא תהיה אחרי רבים לרעות.
 - לא יהיה כקרח וכעדתו.
 - לא תונו איש את עמיתו, לא תשא עליו חטא.
 - כל אלמנה ויתום לא תענון.
 - לא תחניפו את הארץ.
 - לא תקלל חרש.
- זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים בדרך ...
- ואהבת לרעך כמוך.
 - בצדק תשפוט עמיתך.
 - גר ותושב וחי עמך ... וחי אחיך עמך.
 - הוכח תוכיח את עמיתך.
 - ובו תדבק.
 - ומקדשי תיראו.
 - והדרת פני זקן.
 - וקדשתו.
 - כבד את אביך ואת אמך.
 - את ה' אלהיך תירא.
 - מצוות לימוד תורה.
 - מדבר שקר תרחק.
 - והלכת בדרכיו.

ארור מכה רעהו בסתר.
ארור משגה עור בדרך.
ארור אשר לא יקים את דברי התורה הזאת לעשות אותם.

7/ הגמרא שבת דף נ"ו
רב אמר : קיבל דוד לשון הרע דכתיב
ויאמר לו המלך איפוא הוא ?
ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא בית מכיר בן עמיאל (בלא) דבר וכתוב וישלח המלך ויקחהו מבית מכיר בן עמיאל (מלא) דבר

מכדי חזייה דשקרא הוא
כי הדר אלשין עילויה מ"ט קיבלה מיניה ?

דכתיב ויאמר המלך אל ציבא איה בן אדוניך ?
ויאמר ציבא אל המלך הנה הוא יושב בירושלים וגו'

ומנא לן דקיבל מיניה ?
דכתיב : ויאמר המלך הנה לך כל אשר למפיבושת
ויאמר ציבא השתחוויתי אמצא חן בעיני המלך

ושמואל אמר לא קיבל דוד לשון הרע
דברים הניכרים חזא ביה !
דכתיב

ומפיבושת בן שאול ירד לפני המלך ולא עשה רגליו ולא עשה שפמו ואת בגדיו לא כבס וגו'

וכתיב
ויהי כי בא ירושלים לקראת המלך
ויאמר לו המלך : למה לא הלכת עמי מפיובושת ?

ויאמר : אדוני המלך : "עבדי רמני" כי אמר עבדך אחבשה לי החמור וארכב עליה ואלך את המלך כי פסח עבדך וירגל בעבדך אל
אדני המלך ואדוני המלך כמלאך האלהים ועשה הטוב בעיניך ויאמר לו המלך למה תדבר עוד דבריך אמרתי אתה וציבא תחלקו את
השדה ויאמר מפיובושת אל המלך גם את הכל יקח אחרי אשר בא אדני המלך בשלום אל ביתו אמר לו אני אמרתי מתי תבא בשלום
ואתה עושה לי כך לא עליך יש לי תרעומות אלא על מי שהביאך בשלום היינו דכתיב ובן יהונתן מריב בעל וכי מריב בעל שמו והלא
מפיובושת שמו אלא מתוך שעשה מריבה עם בעליו יצתה בת קול ואמרה לו נצא בר נצא הא דאמרן בר נצא דכתיב ויבא שאול
עד עיר עמלק וירב בנחל אמר רבי מני על עסקי נחל אמר רב יהודה אמר רב בשעה שאמר דוד למפיובושת אתה וציבא תחלקו את
השדה יצתה בת קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלוכה

- אמר רב יהודה אמר רב : אילמלי לא קיבל דוד לשון הרע לא נחלקה מלכות בית דוד ולא עבדו ישראל ע"ז ולא גלינו מארצנו:

8/ מדרש רבה קהלת (ט-י"ב)
יש לך אדם שחוטא בארץ ואינו חוטא בשמים,
בשמים ואינו חוטא בארץ,
אבל מי שאומר לשון הרע חוטא בשמים ובארץ,
שנאמר:
"שתו בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ" (תהילים עג-ט)

9/ בראשית (ב-ז)
וייצר השם אלקים את האדם עפר מן האדמה ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לגנפש תיה:
אונקלוס מתרגם :
.. ויפח באנפוהי נשמתא דחיי והות באדם "לרוח ממללא"

10/ כתובות דף ה:

דאמר ר' אלעזר מפני מה אצבעותיו של אדם משופות כיתידות
שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יניח אצבעותיו באזניו

תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה אוזן כולה קשה והאליה רכה ?
שאם ישמע אדם דבר שאינו הגון יכוף אליה לתוכה

ת"ר אל ישמיע אדם לאזניו דברים בטלים מפני שהן נכוות תחלה לאיברים

11/ ערכין דף ט"ו:

אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בן זימרא מאי דכתיב מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה אמר לו הקב"ה ללשון כל אבריו של אדם
זקופים ואתה מוטל כל אבריו של אדם מבחוץ ואתה מבפנים ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות אחת של עצם ואחת של בשר

12/ ערכין דף ט"ז:

בעא מיניה רבי שמואל בר נדב מרבי חנינא ואמרי לה רבי שמואל בר נדב חתניה דרבי חנינא מרבי חנינא ואמרי לה מרבי יהושע בן
לוי :

מה נשתנה מצורע שאמרה תורה בדד ישב מחוץ למחנה מושבו ?
הוא הבדיל בין איש לאשתו בין איש לרעהו לפיכך אמרה תורה בדד ישב וגו'

אמר רבי יהודה בן לוי : מה נשתנה מצורע שאמרה תורה יביא שתי ציפרים לטהרתו ? אמר הקב"ה הוא עושה מעשה פטיט לפיכך
אמרה תורה יביא קרבן פטיט

13/ פרשת מצורע יד-ד

וְצִוָּה הַכֹּהֵן וְלָקַח לְמִטְהַר שְׁתֵּי צִפְרִים חַיֹּת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֲרֶז וְשֵׁנִי תוֹלַעַת וְאַזְבִּי:
רש"י : לפי שהנגעים באים על לשון הרע, שהוא מעשה פטפוט דברים, לפיכך הוזקקו לטהרתו צפרים, שמפטפוטין תמיד בצפצוף
קול (ערכין טז): ועץ ארז. לפי שהנגעים באין על גסות הרוח: ושני תולעת ואזב. מה תקנתו ויתרפא, ישפיל עצמו מגאותו כתולעת
וכאזב: עץ ארז. מקל של ארז: ושני תולעת. לשון של צמר צבוע זהורית (ב"מ כא):

14/ הכלי יקר י"ד ד'

וטעם לב' צפרים הוא, כי האדם יש לו ב' מיני דבור, אחד אסור, ואחד מצוה בו,

והאסור דהיינו כלה"ר ודוגמתו זהו הצפור שעושה מעשה פטיט השחטה על כלי חרס על מים חיים,

כי אם עם הארץ הוא יהיה לו רוח נשברה שנאמר (משלי טו ד) וסלף בה שבר ברוח.
כי יש לו דין כלי חרס שאין לו תקנה כ"א בשבירה

- וכנגדו נאמר שישחט הצפור העושה מעשה פטיט על כלי חרס,

ואם ת"ח הוא יעסוק בתורה שנמשלה למים חיים לכך נאמר על מים חיים.

ומטעם זה נאמר ה' פעמים זאת תורת בענין המצורע לומר לך שהעוסק בחמשה חומשי תורה ניצול מן הצרעת הבא על לה"ר, ואת
הצפור החיה זהו כנגד פטפוט דברים בתורה ותפלה אך שצריך לצרף לדבור זה עץ ארז ושני תולעת ואזב המורה על ההכנעה
והשפלות שאפילו בדבור התורה יהיה לו לב נשבר ונדכה וארז"ל (סוטה ה.) אדם לא נאמר בו ונרפא אבל בשר נאמר בו (ויקרא יג
יח) ובשר כי יהיה בעורו שחין ונרפא, כי מי שיש לו לב בשר ורך יש לו רפואה וכן ארז"ל (סוטה ה.) בשר בוש שרחה רימה, כי
זכירת כל אלו הדברים מביאין לידי שברון לב והכנעה, על כן נאמר וטבל אותם בדם הצפור השחטה להזות עליו מן ב' הצפרים כדי
להסמיך עליו ב' דברים כאחד
התשובה על העבר והתיקון על העתיד.

15/ גיטין ל"א:

אמר רב חנן בר רבא אמר רב ד' רוחות מנשבות בכל יום

ורוח צפונית מנשבת עם כולן שאלמלא כן אין העולם מתקיים אפילו שעה אחת
ורוח דרומית קשה מכולן
ואלמלא בן נץ מעמידה מחרבת כל העולם כולו מפניה
שנאמר המבינתך יאבר נץ יפרש כנפיו לתימן
רש"י

רוח צפונית. נוחה היא לא חמה ולא צוננת וממתקת את שאר הרוחות: בן נץ. מלאך העשוי כנץ: מעמידה. בכנפיו: יאבר. לשון אברתו
יגדיל כנף:

16/ סנהדרין : ק"ג.

ואמר רב חסדא אמר רבי ירמיה בר אבא ארבע כיתות אין מקבלות פני שכינה
כת לצים
כת שקרנים
כת חניפים
כת מספרי לשון הרע

כת לצים דכתיב משך ידו את לוצצים כת שקרנים דכתיב דובר שקרים לא יכון לנגד עיני כת חניפים דכתיב כי לא לפניו חנף יבוא כת
מספרי לשון הרע דכתיב כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע צדיק אתה ולא יהיה במגורך רע
רש"י

משך ידו את לוצצים. משך הקב"ה את ידיו מן הלוצצים שלא להתקרב אצלם: לא יגורך רע. היינו מספרי לשון הרע דכתיב בתריה
תאבד דוברי כזב איש דמים וגו' ועוד דכתיב בתריה קרבם הוות קבר פתוח גרונם וגו':

16/בס"ד - מסכת שבת דף ק"ד :

אמרי ליה רבנן לרבי יהושוע בן לוי :
אתו דרדקי האינדא, לבי מדרשא, ואמרו מילי, דאפילו בימי יהושע בן נון, לא איתמר כוותיהו :
אל"ף בי"ת : אלף בינה

גימ"ל דל"ת : גמול דלים
- מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת ?
שכן דרכו של גומל חסדים לרוץ אחר דלים !
-ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל ?
דלימציה ליה נפשיה !

ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל ?
דליתן ליה בצינעה, כי היכי דלא ליכסיף מיניה !

ה"ו : זה שמו של הקב"ה
ז"ח ט"י כ"ל : ואם אתה עושה כן , הקב"ה זן אותך, וכן אותך, ומטיב לך, ונותן לך ירושה, וקושר לך כתר לעוה"ב !

מ"ם פתוחה, מ"ם סתומה : מאמר פתוח, מאמר סתום !

נו"ן כפופה נו"ן פשוטה : נאמן כפוף, נאמן פשוט !

ס"ע : סמוך עניים !
ל"א סימנין עשה בתורה, וקנה אותה !

פ' כפופה, פ' פשוטה (ף) : פה פתוח, פה סתום

צד"י כפופה, וצד"י פשוטה : צדיק כפוף, צדיק פשוט !

היינו נאמן כפוף, נאמן פשוט, הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו ! מכאן שנתנה התורה במנוד ראש !

פירוש רש"י :

מאמר פתוח ומאמר סתום : יש דברים שנתן רשות לדורשן ויש שאתה מצווה לסותמן כגון מעשה מרכבה.
נאמן כפוף : אדם כשר צריך להיות כפוף ועניו, וסופו להיות פשוט וזקוף לעולם הבא.
סימנים : של סדר שמעות דתנא או אמורא בגירס', דלא תשכח אחת מהן, כגון אלו שבש"ס.
פה פתוח : בשעת המכנסים פזר:
פה סתום : בשעת המפזרים כנס ! אם יש גדול ממך.
במנוד ראש : ברתת ועונה יתירה

17/בס"ד מסכת שבת ק"ד

אמרי ליה רבנן לריב"ל : אתו דרדקי האידינא לבי מדרשא, ואמרו מילי, דאפילו בימי יהושע בן נון לא איתמר כוותייהו :

אל"ף בי"ת אלף בינה !
גימ"ל דל"ת גמול דלים !
מ"ט פשוטה כרעיה דגימ"ל לגבי דל"ת ?
שכן דרכו של גומל חסדים, לרוץ אחר דלים !
ומ"ט פשוטה כרעיה דדל"ת לגבי גימ"ל ?
דלימציה ליה נפשיה !
ומ"ט מהדר אפיה דדל"ת מגימ"ל ?
דליתן ליה בצינעה, כי היכי דלא ליכסיף מיניה !
ה"ו זה שמו של הקב"ה
ז"ח ט"י כ"ל
ואם אתה עושה כן, הקב"ה זן אותך וכן אותך ומטיב לך ונותן לך ירושה וקושר לך כתר לעוה"ב

מ"ם פתוחה מ"ם סתומה
מאמר פתוח מאמר סתום

נו"ן כפופה נו"ן פשוטה
נאמן כפוף נאמן פשוט

ס"ע : סמוך עניים
ל"א סימנין עשה בתורה וקנה אותה

פ' כפופה פ' פשוטה
פה פתוח פה סתום

צד"י כפופה וצד"י פשוטה
צדיק כפוף צדיק פשוט

היינו נאמן כפוף נאמן פשוט ?
הוסיף לך הכתוב כפיפה על כפיפתו
מכאן שנתנה התורה במנוד ראש

קו"ף קדוש ! רי"ש רשע !
מאי טעמא מהדר אפיה דקו"ף מרי"ש ?
אמר הקב"ה : אין אני יכול להסתכל ברשע !

ומאי טעמא מהדר תגיה דקו"ף לגבי רי"ש ?
אמר הקב"ה אם חוזר בו, אני קושר לו כתר כמותי !

ומ"ט כרעיה דקו"ף תלויה ?

דאי הדר ביה, ליעייל !

וליעול בהך ?

מסייע ליה לריש לקיש דאמר ר"ל :

מ"ד אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן ?

בא ליטמא פותחין לו, בא ליטהר מסייעים אותו

שי"ן שקר

תי"ו אמת

מאי טעמא שקר מקרבן מיליה ? אמת מרחקא מיליה ?

שיקרא שכיח !

קושטא לא שכיח !

ומ"ט שיקרא אחדא כרעיה קאי ? ואמת מלבן לבוניה ?

קושטא קאי !

שיקרא לא קאי !

א"ת ב"ש אותי תעב אתאווה לו

ב"ש בי לא חשק שמי יחול עליו

ג"ר גופו טימא ארחם עליו

ד"ק דלתותי נעל קרניו לא אגדע

עד כאן מדת רשעים אבל מדת צדיקים א"ת ב"ש אם אתה בוש

ג"ר ד"ק אם אתה עושה כן גור בדוק ה"ץ ו"ף חציצה הוי בינך לאף ז"ע ח"ס ט"ן ואין אתה מזדעזע מן השטן י"ם כ"ל אמר [שר של] גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם לים כל אמר הקב"ה אח"ס בט"ע גי"ף אני חס עליהם מפני שבעטו בגי"ף דכ"ץ דכים הם כנים הם צדיקים הם הל"ק אין לך חלק בהן ומרז"ן ש"ת אמר גיהנם לפניו רבונו של עולם מרי זניני מזרעו של שת א"ל א"ל ב"ם ג"ן ד"ס להיכן אוליכן לגן הדס ה"ע ו"ף אמר גיהנם לפני הקב"ה רבונו של עולם עיף אנכי ז"ץ ח"ק הללו זרעו של יצחק ט"ר י"ש כ"ת טר יש לי כיתות כיתות של עובדי כוכבים שאני נותן לך: